

Västerås
Släktforskar-
klubb

AROSIANA

Gustaf och Eva Levenhaupt

Styrelse

Ordförande: Kerstin Andersson
 Uroxvägen 8
 722 31 Västerås
 Tfn 021-246 58
 e-k-k-a@telia.com

Vice ordf: Lars Berglöf
 Åmänningevägen 44
 724 82 Västerås
 Tfn 070-865 43 87
 adm.ariosiana@gmail.com

Sekreterare: Monika Wilander
 Sunnanvindsgatan 18
 72350 Västerås
 Tfn 070-648 51 56
 wilander42@hotmail.com

Kassör: Torbjörn Wedholm
 Rönbergagatan 32
 723 46 Västerås
 Tfn 073-404 37 01
 tobbwedholm@gmail.com

Ledamot: Karin Jyrell
 Stolphusgatan 4
 723 53 Västerås
 Tfn 073-680 55 08
 karin.jyrell@gmail.com

Ledamot: Sven Olby
 Ragnaröksgatan 12
 723 55 Västerås
 Tfn 076-109 11 84
 sven.olby@telia.com

Ledamot: Ingemar Widestig
 Veterslundsgatan 8
 724 62 Västerås
 Tfn 021-420 00 70
 ingemar.widestig@gmail.com

Ledamot: Hans Eriksson
 Flintmästargatan 107
 723 53 Västerås
 Tfn 0733-54 57 50
 hanseriksson@tele2.se

Redaktör / Grafisk form

Simeon Andersson
 Tfn 021-246 58
 simeon.a@telia.com

Redaktionskommitté

Sven Olby
 Tfn 021-204 94
 sven.olby@telia.com

Karin Jyrell
 Tfn 073-680 55 08
 karin.jyrell@gmail.com

Ingemar Widestig
 Tfn 021-420 00 70
 ingemar.widestig@gmail.com

Monika Wilander
 Tfn 070-648 51 56
 wilander42@hotmail.com

Redaktör hemsidan

Gunnar Andersson
 Tfn 070-245 29 15
 vsfk_ariosiana@telia.com

Revisorer

Lennart Jonsson
 Lerkärlsgatan 13
 723 51 Västerås
 Tfn 021-41 65 24
 lennart33@tele2.se

Maria Bäversten
 Claréusgatan 6
 722 11 Västerås
 cissimia@gmail.com

Valberedning

Gunnar Andersson
 Soldatgatan 8
 723 45 Västerås
 Tfn 021-12 35 48
 gg.andersson@telia.com

Börje Öhrling
 Breds-Hällby 2
 745 95 Enköping
 Tfn 070-680 44 06
 larbor2@gmail.com

Innehåll

Forum	3
Gästgivaregårdar och skjutsväsende	4
Ortnamn	8
Bildsidan	12
Spara eller inte spara	14
Paret Lewenhaupt på Carlslund	18
Boktips	21
Verksamhetsberättelse & årsmöte	22
Program	24

Släktforskarclubbens DNA-handledare: Monica Fagerholm, Lars Berglöf, Yvonne Skogby och Johan Skogby.

OMSLAGSBILD

Gustaf och Eva Lewenhaupt. Sidan 18. Fotograf okänd.

Västerås Släktforskar-klubb

Klubben bildades 1963 och har till ändamål att förena dem som är intresserade av släktforskning och liknande forskning.

Klubben är ansluten till Sveriges Släktforskarförbund.

Vi har 481 medlemmar, varav 71 är familjemedlemmar.

Medlemsavgift, enskild 160 kr
 Familjeavgift 40 kr
 Junioravgift (under 25 år) 40 kr

Bankgiro 5481-4843
 Org.nr. 878001-8324
 ISSN 1402-300

Vill du skriva i Arosiana?

Har du tips om artiklar, så kontakta redaktören!

Författarna ansvarar för riktigheten i sina artiklar.

Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insända bidrag.

Om du vill citera ur Arosiana så kom ihåg att ange källan!

För publicering av hela artiklar kontakta redaktören.

Tidningens upplaga: 520.

Ansvarig utgivare: Kerstin Andersson.

Innan jul släppte Sveriges Släktforskarförbund Sveriges dödbok 7. Den täcker åren 1860-2016 och innehåller cirka 13 miljoner poster. Förbättringar har införts vad gäller presentation och sökmöjligheter. Databasen har huvudsakligen sammanställts från kyrkböcker och flera olika offentliga register. Nu pågår en ny registrering med Namn åt de döda för åren 1830-1859. På förbundets hemsida anmäler man sitt intresse genom att adoptera en församling och hjälper på så vis till att få ännu mer hjälpmedel i släktforskningen. I Död och begravningsboken kan vi läsa dödsorsak som det inte alltid är lätt att förstå. Då kan den nya boken *Gamla tiders sjukdomsnamn* av läkaren och släktforskaren Olof Cronberg ge oss svar. Förutom en omfattande ordlista finns även sjukdomsbeskrivningar med både moderna och dåtida behandlingsmetoder. Boken finns att köpa på Rötterbokhandeln.

Årets tema på Släktforskningens dag var FOTOGRAFIER I SLÄKTFORSKNING. Det finns många bilddatabaser att söka fotografier i. sok.riksarkivet.se/frigivna-straffarbetsfangar är ett exempel. Några andra databaser är bygdeband.se, digitalkultur.se och stadsarkivet.stockholm.se, där du kan klicka dig fram till Stockholmspolisens signalementsfotografier 1869-1920. Svenskt porträttarkiv, portrattarkiv.se/about, har 650 000 namngivna bilder och är en av de allra viktigaste databaserna att leta i. Digitaltmuseum.se, där det går att leta på orter som Uppsala, sjöhistoriska, läsa om båtsmän, är bara lite av det som finns att hitta där. Vi skall inte glömma porträttfynd på Släktforskarförbundets hemsida. Stadsarkiv och kommunarkiv har också mycket att leta i. Det här var bara några av alla databaser som finns att leta efter fotografier i. Skolfotografier söker många efter. Under

de 175 år sedan folkskolan startade har det tagits massor av skolfoton. Dessa kan man finna i stadsarkiv, länsarkiv, kommunarkiv, hos hembygdsföreningar, i byböcker, hos hembygdsforskare, och bygdeband.

Kungliga biblioteket digitaliserar svenska dagstidningar. Allt som digitaliserats, cirka 400 tidningar mellan 1645 till idag finns tillgängligt via sidan www.tidningar.kb.se. Från år 1903 och fram till idag är de av upphovsrättsliga skäl bara tillgängliga på KB och universitetsbiblioteken. Före 1903 kan de läsas i sin helhet via internet. Så spännande att få ta del av vad som hände på olika orter! Det går att hitta namn på födda, vigda, döda, bankrutta, mördade och många andra kategorier. Sökfunktionen fungerar bra. Det är bara att skriva något som man letar efter och där efter gå in i den tidningen som man är intresserad av. Jag sökte på vigda och i Enköpingsposten och fick 37 träffar (gulmarkerade). Här är det lätt att fastna bland alla intressanta guld-korn som finns.

Arkiv Digital har kommit med många nyheter under 2018. Interaktiv karta för flygbilder, fotografering av kyrkböcker i USA, sökbar bouppteckningsregister, register till födelse-, vigsel- och dödböckerna, Sveriges befolkning 1940, 1975 och 1985 för att nämna något av det nya.

När en ana "försvunnit" är tipset att söka i närliggande socknar och församlingar. Att hitta rätt sockenindelning är svårt. Nu har Arkiv Digital en navigeringsfunktion som hjälp att hitta församlingar via en karta.

Från kartan går det att direkt öppna den valda församlingen. Gå till Kartsökning och klicka på Församlingar. Förstora in ditt område och du ser vilka församlingar som finns där. Klicka på en församling, du har nu öppnat upp kyrkoarkivet och kan välja en bok.

Fick två oäkta barn samma vecka

I *DIS-Play 3/2018* finns följande notis: Björksta socken, Västmanlands län, 1715 den 4 respektive 13 december föds två oäkta barn med samma fader – nämligen soldaten Anders Kruse. Björksta C:1 (1688-1718) sid 83. I födelseboken står:

"d. 4 December föddes Soldaten Anders Kruses oägta barn hvilket han aflat med Konan Annika, kallades Anders [och så räknas dopvittnena upp]" Och redan i nästa notis i boken har han varit framme igen: "d. 13 xbris föddes åter Soldaten Anders Kruses oägta barn, hvilket han åter aflat med Soldaten Pehr Persson Igelbäcks hustru, Anna Hansdotter, döpt 14 adventus, kallades Hans [och så räknas dopvittnena upp]."

Kerstin Andersson

Nya medlemmar hälsas välkomna

Anita & Anders Dahllöv
Mälargatan 6 A, Västerås

Bengt Eriksson
Kathedersvägen 10, Skultuna

Gun-Britt Heedman
Vallgatan 5, Västerås

Monica Holmer
Siggesborgsgatan 9 B, Västerås

Christina Iderbring
Tryffelvägen 10, Västerås

Mona-Lisa & Robert Jansson
Ankargatan 12, Västerås

Lars-Erik Jonsson
Spikverksgatan 63, Västerås

Björn Larsson
Dragverksgatan 35 lgh 1103, Västerås

Lars Lindqvist
Snödroppsvägen 3, Västerås

Vivi Anne Melin
Källhagsgatan 1 A, Västerås

Ingegärd & Gunnar Wahlsten
Langenbergsgatan 5, Västerås

Gästgivaregårdar och skjutsväsendet

Här behandlas gästgiverierna väster om Västerås och därefter i en halvcirkel norrut och österut fram till gamla gränsen mellan Västmanland och Uppland i Fjärdhundra. De gästgiverier som låg utefter vägen Stockholm-Västerås-Örebro hade stor trafik, kanske 12-15 hästar per dygn. Andra var små, vissa hade inga hållhästar alls, utan endast hästar att kalla in vid behov. En förvånande omständighet är att indragning av gästgiverier och tingsställen inte var samordnade. Det finns exempel på långväga mattransporter till tingen medan de pågick, både i Västerås län och i Uppsala län.

TEXT: ELISABETH TORSNER

VÄSTERÅS-KÖPING

Lillhärad, Gränsta by, 1700-tal

Gränsta by vid Lillhäradskyrka, nordväst om centrum, hade under sena 1700-talet gästgivaregård, noterat i Georg Biurmans "Vägvisare till och ifrån alla namnkunniga orter i Sverige och storfurstendömet Finland"¹, 1776, liksom Wändle. De båda bör också ha fungerat som reservkapacitet på västra sidan av staden vid Västerås bränder.

Wändle (Vendle/Vändle, 1731-1889, 13 km från Västerås centrum

Närmaste gästgiveri från Västerås västerut låg i Wändle. Det finns med på den allra första kartan över gästgiverier från år 1731² och på den stora sammanställningen år 1755 av "Charta öfver vägarne uti Wessmanneland".

Den gamla landsvägen Västerås till Köping gick längre söderut än nuvarande E18, genom Wändle by, där också avtaget till Södermanland fanns (nuvarande riksväg 56). Sedan 1300-talet hölls ting på Wändle Mellangård. Gästgiveriet fanns även det på Mellangården, som nu är helt försvunnen. Vid storskiftet på 1790-talet flyttade gästgiveriet till Sörgården. Den nya huvudbyggnaden, som stod färdig år 1816, var gästgiveriets övernattningsstuga, den andra, byggd först 1860, var tingssal. Huvudbyggnaden fungerade både som gästgiveriets utskänkningsställe

och som tingshus under slutet av 1700-talet fram till 1860. Järnvägen Stockholm-Wästerås-Köping invigdes i december 1876 och Oxelösund-Flen-Västmanlands järnväg strax efter, 1877. Gästgiveriet ansågs därför inte längre behövas och det drogs in i slutet av 1880 i den stora omläggningen. Från 1881 fanns endast en skjutsstation, som skjutsade över länsgränsen till Sörby/Sundby i Sörmland och åt andra hållet till Västerås. Tinget flyttade 1881 till Dingtuna kyrkskola, nybyggd 1866. Gästgivarbyggnaden är idag privat bostad.

Kolbäck, 1670-idag

Kolbäck ligger vid vadstället, senare bron, över Hedströmmen, vid Herrevad. Stora landsvägen Stockholm-Västerås-Örebro passerar här. Numera är vägen omdragen och man passerar norr om Kolbäck. Kolbäck har alltid varit ett stort gästgiveri, på tidigt 1800-tal hade man varje dag 12-15 hästar och ett stort antal i reserv.

Kolbäcks gästgivaregård är ett unikum, en av kanske tre, fyra svenska gästgiverier som aldrig stängde. (Flera gästgiverier har återuppstått i ursprungliga lokaler, men var stängda ett antal år i början på 1900-talet.) Förklaringen ligger i Kolbäcks ovanliga ägarmodell. År 1845 gick skjutslagets medlemmar ihop och köpte Kolbäcks gästgiveri och bildade Kolbäcks Skjutsbolag och Gästgiveribolag. Gården och gästgiveriet arren-

derades ut till arrendator som även fick ta ansvar för skjutshållet. Bolaget upplöstes först år 1951.

Som en stor gästgivaregård vid en trafikerad väg har man haft både prominenta och beryktade besökare. Gå till Kolbäcks Hembygdsförening³ www.kolbacksbygden.se för att läsa mera.

I december 1876 kom järnvägen och resandet utefter riksvägen genom samhället avtog. Själva gästgivaregården moderniserades år 1905 med en ny, tidstypisk huvudbyggnad i tidens favoritfärger dovt gult och brunt.

NORDVÄST OM VÄSTERÅS

Surahammar, Ståltorp, 1755-1880, skjutsstation 1881-1933

Som på många andra tidiga bruk, men inte alla, låg arbetarbostäder och industribyggnader blandade, bruket växte i koncentriska ringar. Det gjorde det svårt att inhägna industriområdet. Gästgiveriet låg mitt bland bruksbyggnaderna. Resandeströmmen var liten. Gästgiveriet hade endast en häst, men 27 hästar som reservkapacitet, och därmed låga intäkter.

Istället tjänade gästgivaren pengar på utskänkning. Arbetarna smet iväg och tog sig en sup eller ett glas öl, både när arbetet tillät och när det inte gjorde det. Brukets ekonomi var bräcklig. När Surahammars Bruks AB bildades år 1872 var det ett oavvisligt krav från ledning och aktieägare mot Landshövdingen

Kolbäcks gamla gästgivarebyggnad år 1890.
Foto: Kolbäcks Hembygdsförening

Nuvarande gästgivaregård byggd 1905, ursprungligen målad dovt gul och brun, idag rödmålad med vita fönsterfoder.
Foto: Kolbäcks Hembygdsförening

att brännvinsutskänkningen måste upphöra. Vid 1880 års omläggning blev de bönhörda, Ståltorp blev nedgraderat till skjutsstation från 1881 och upphörde mycket sent, först år 1933. Byggnaden revs 1951.

Ramnäs, Elisehill 1731-1876 och vid järnvägsstationen 1876-1907

Elisehill i Ramnäs kyrkby nämns redan år 1731 i Abraham Hesselgrens "Post och Gästgivareregårdar". Det var ett litet gästgiveri, med två hästar och två i reserv. Längre fungerade kyrkbyn och bruket som två skilda samhällen.

Handlaren Erik Sellberg övertog gästgiveriet i kyrkbyn 31 år gammal. Städernas handelsprivilegium hade lättats 1848 och Sellberg öppnade lanthandel år 1853⁴, som en av de allra första i Sverige! Han hade tidigare varit bodbetjänt i Västerås och Köping.

Lanthandeln går bra och efter 12 år lägger Sellberg ut skjutsen på entreprenad år 1865 och satsar sina krafter på lanthandeln. Konkurrens dyker upp först tre år senare, då öppnar en av de första Konsumbutikerna i Bäckhammar, strax norr om brukssamhället. Sellberg dör 1892 och sonen Johan Wilhelm Ytterholm tar över. Han driver dessutom ett rederi på Strömsholms kanal. När Ytterholm dör 1912 köper Konsumföreningen hela lanthandeln och driver den vidare till 1955. Affärs- och gästgiveribyggnaden i Elisehill revs 1933.

När järnvägen kommer 1876 flyttar

gästgiveri och skjutsstation till järnvägsstationen, närmare bruket. Gästgiveriet drogs in 1907. Stationsbyggnaden står kvar, men gästgivarebyggnaden revs år 1963.

Skultuna, Ekeby, 21 km från Västerås, 1780-1880, skjutsstation 1882-1905?

Skultuna hade länge två gästgiverier, ett inne i byn, och ett i närheten av mässingsbruket. Hela Skultuna brann ner år 1780. Branden startade i sågverket nere vid ån. Endast några arbetarbostäder i norra delen blev kvar. Brukspatron Alewald tog över efter sin far och bosatte sig i en av de kvarvarande smedstugorna medan han ordnade upp förödelser. Han bodde kvar där hela sitt liv.

Skultuna bruk inrättade då gästgiveri på andra sidan Svartån, i Ekeby. Det var ett gästgiveri med liten trafik, utan hållhästar. Man hade endast reservhästar, som man fick kalla på. På 1840-talet flyttade gästgiveriet över ån, in till Kvarnbacka som låg efter vägen norrut till Harakers socken.

Redan 1852 flyttade gästgiveri och krog tillbaka till Ekeby, men krogen i Kvarnbacka blev kvar. År 1865 byggdes ny huvudbyggnad i Ekeby, som fortfarande finns kvar, i reveterat timmer med gul spritputsad fasad, enkupigt tegel, och brutet tak. År 1881 drogs gästgiveriet in och blev skjutsstation, som låg kvar på platsen. Efter gästgivar-tiden blev huvudbyggnaden småskola redan 1882.

Ekonomibyggnaderna på andra

sidan landsvägen är numera Skultuna Lagårn, ett stort dansställe.

STORA KOPPARBERGSVÄGEN Västerås

Kopparbergsvägen hade mycket intensiv och tung trafik. Brage Lundström har i sin skrift om Järnvägen i Västerås⁵ beräknat att ca 27 foror per dygn lastade av i hamnen år 1654-1830 eller 4800 ton per år, med ganska jämn utförsel över århundradena. Fororna var av enklaste slag, och normalt övernattade formännen på mycket enkla forställen eller snarare kojor, där de själva skötte all service. Men det fanns ämbetsmän och andra resande som övernattade på gästgiverierna. I och med att Gävle-Dala järnväg öppnade år 1859, minskade trycket på Stora Kopparbergsvägen högst avsevärt, likaså volymen utleveranser från Västerås hamn.

Hallsta-Viby, 1731-1880, 15 km från Västerås centrum

Första gästgiverierna norrut från Västerås låg i Hallsta by och Viby, som turades om, varannan vecka. Hallsta by ägs sedan 1624 av Uppsala Akademi. Man hade 5 till 8 hästar och 22 i reserv. Gästgiveriet drogs in 1880.

Hallsta hade också tingshus, det första vid Romfartuna kyrka ca 1770. Det var dåligt byggt och ett nytt byggdes redan 1778 snett emot gästgiveriet i Hallsta by. Tinget flyttade till Västerås år 1898, alltså 18 år efter att gästgiveriet drogs in. Bröderna

Hemmingsbo Gästgivaregård, Fläckebo socken.

Carleby, gamla huvudbyggnaden. Foto: Elisabeth Torsner, 2014

Urban och Lars-Erik Jädersten från Vendle, berättar om hur deras mor-mor som ung körde middagsmat till tinget med häst och vagn, där det var ting fyra gånger per år.

Hemmingsbo, ca 1670-1880, 35 km från Västerås centrum
Hemmingsbo finns med i den första förteckningen av gästgiverier år 1731. Hemmingsbo drogs in 1880 efter ca 200 år. Orsaken var den minskande trafiken på Kopparbergsvägen från och med 1859. Bilden ovan finns i L. L. Lorichs² tryckt år 1932, men fotot är sannolikt mycket äldre. Gästgivaregården är nu riven. En bodlänga skänktes 1917 till det ännu inte öppnade Vallby friluftsmuseum i Västerås. Ferdinand Boberg⁶ ritade av den år 1924 för att ingå i hans stora verk ”Svenska bilder från 1900-talets början”.

VÄGARN I NORDOST

Kinsta, Sevalle sn, 1731-1864, 17 km från Västerås
Kinsta nämns på den första gästgivarekartan år 1731². Kinsta ligger på en tvärväg mellan Hallsta på Kopparbergsvägen och Tärna vid nuvarande RV 70. Vägen var tidigt mycket trafikerad. Men med minskande trafik nedgraderades den till sockenväg. 1794 beskrivs gästgiveriet som ”1 mantal gästgiverihemma + 1 reservhemman”, dvs ganska litet.

Gästgiveriet ligger i Ranstaåns dalgång. Byggnaden är fortfarande i bruk, sannolikt uppförd på tidigt 1800-tal. Gästgiveriet var i drift år 1860⁷ då gästgiveriet i Torgesta hade arvsskifte och Åsunda tingsrätt angav avståndet till Kinsta till 2 mil. År 1865 skriver landshövdingen i Västerås om Kinsta som det ”forna gästgiveriet”.

Karleby, Simtuna sn, mitten 1600-talet-1906

Carleby i Simtuna finns med på Abraham Hesselgrens karta år 1731, men det hade redan då en lång historia. Carleby nämns år 1805 som ett av de äldsta gästgiverierna i hela Västmanland i kapitlet ”Västmanlands vägar och Gästgiverihåll”. Från Stockholmshållet kom man huvudsakligen via Gran (Bålsta)-Tunalund-Vånsjö-Carleby-Tärna. Kom man från Enköping var det naturligt att istället ta västra vägen över Edsberga-Wad och vidare norröver. På södergående resan uppmanar Biurmans resehandbok år 1776 att istället ta in på Gästre eller Långtora. Uppenbarligen var det kapacitetsbrist.

Den stora vägen från Uppsala till Sala och vidare till Dalarna gick också förbi Carleby. Kom man med vagn från Uppsala tog man väster om Kölva mot Carleby. Körbar väg Kölva-Sala byggdes först i samband med att järnvägen tillkom år

1873, innan dess tog man sig bäst fram till häst. Tingshuset i Karleby, byggt 1688, är granne med gästgiveriet. Dessförinnan höll man ting i sockenstugan, intill Simtuna kyrka. Tingshuset står kvar med ett litet klocktorn, väl synligt över slätten oavsett varifrån man kommer. Den äldsta gästgiveribyggnaden finns också kvar. Taket blåste av en höst för några år sedan och ersattes provisoriskt med ett korrugerat plåttak, men annars har huset ett typiskt 1600-talsutseende, liggande timmer med brädfodring, överfångsljus ovanför dubbeldörren, kraftigt dörrfoder och små fönster.

Det gamla gästgiveriet ersattes på slutet av 1600-talet eller början på 1700-talet av ett nytt hus. Bottenvåningen har mycket breda golvplankor av gran, höga trösklar och låg takhöjd. Väggarna i rummet till vänster om ytterdörren upptäcktes vid renoveringen 1989 vara mycket slitna i sitthöjd. Sannolikt fanns här den gamla gästgivarstugan för hederligt folk.

Ca 1790 utökades kapaciteten kraftigt och gästgiverierna i Gestre och Wad drogs in. Vi vet inte, eventuellt rustades den gamla huvudbyggnaden upp och kunde åter användas.

Men enligt L. L. Lorichs drogs gästgiveriet i Karleby in under 15-20 år och flyttades till Gestre. Det återkom från år 1881, fortfarande som

Gästgiveriet i Kinsta, Sevalla socken.
Foto: Västmanlands Läns Museum.ca 1994.

Karleby gästgiveri, Simtuna socken, ca 1902.

Ramnäs-Virsbo Hembygdsförening. Fotograf okänd.

Huset till vänster är Ramnäs gästgiveri och apotek.
Huset i bakgrunden är Ramnäs första enskilda affär,
senare Konsum. Ramnäs-Virsbo Hembygdsförening.
1917, Fotograf okänd.

gästgiveri och skjutsstation. Det verkliga dråpslaget kom då tingsplatsen flyttades från Karleby efter 200 år till det nybyggda Heby vid årsskiftet 1887/88. År 1906 flyttades gästgiveriet till Albäck vid den nya järnvägen Enköping-Runhällen.

Bilden i L.L. Lorichs bok² (Karleby gästgiveri, Simtuna socken) är tagen ungefär 1902, baserat på att den stora eken numera är nedhuggen och det lilla trädet är fullvuxet och gammalt. ■

Gästgiveriet i Hallsta by. Byggnaden uppförd 1817.
Foto: Västmanlands Läns Museum

Källor

1. Georg Biurman, Vägvisare till och ifrån alla namnkunniga orter i Sverige och storfurstendömet Finland, 1742 och 1776. Elektronisk upplaga, Kungliga Biblioteket.
2. L. L. Lorichs, Vägar och gästgivaregårdar i Västmanlands län, Västerås, 1932
3. Kolbäckens Hembygdsförening, www.kolbacksbygden.se
4. Ramnäs-Virsbo Hembygdsförening, www.hembygd.se/ramnas-virsbo
5. Brage Lundström, Järnvägen i Västerås, Industrihistoriska Föreningen i Västerås, 2015, www.industristaden.se
6. Ferdinand Boberg, Svenska bilder från 1900-talets början, 1924
7. Marie Andersson, Åsunda härads rättegångsprotokoll från 1860

Ortnamn har nog funnits sedan vi människor började tala. Man måste ju veta var man är och vart man ska. Annars är ju omvärlden bara ett kaos. Så idag när jag färdas runt om i Sverige så reser jag genom många olika tidsepoker, olika naturförhållanden, olika namnbruk och jag blir mer uppmärksam på vår gamla historia.

TEXT: GUNILLA JONSSON-ERMEDEHL

Ortnamn och ord har alltid intresserat mig. Redan som barn fascinerades jag av alla skyltar med ortnamn som man körde förbi vid söndagsutflykter. På den tiden var skyltarna gula med svart bård. Valskog, bodde det valar där? Medåker – hade alla sparkar där? Fantasin är stor hos ett barn. Ingen kunde berätta varför det heter Arboga, Kolsva eller Himmeta. Till slut gick jag en kurs i Uppsala om ortnamn för att äntligen få veta.

Jag lärde mig mycket, men roman-tiken runt ortnamnen försvann. Idag vet jag att ortnamn är väldigt jordnära och berättar om vårt folks historia; vad människorna odlade och vad de sysslade med (fiske, jordbruk, jakt, bergsbruk) vilka djur och växter som fanns i närheten, kristna namn eller gudanamn, vilken religion som dyrkades och dessutom får jag veta namnen på de människor som levde på de platserna när ortnamnet kom till.

För mig idag är ortnamn dramatik; Vad har hänt här? Håtunaleken! Det är också epik – berättar om hur livet sett ut här i långa tider, dessutom lyrik, då vi har så många vackra poetiska ortnamn som Himmeta, Litslena och Kista. Ortnamn berättar mycket. Hur skulle tillvaron vara utan ortnamn? Vår vardag kräver att vi definierar platser i vår omgivning.

Ortnamn delas upp i två grupper. Den ena är kulturnamn som människan själv skapat. Där har vi bebyggelsenamn (hus, byar, landskap, länder). Dit räknas också ägo-

namn som är namn på åkrar och ängar samt artefaktnamn vilket är namn på gator, vägar, broar, parker m.m. Den andra stora gruppen är naturnamn. Det är namn på det som naturen själv skapat. Dit räknas vattendrag, sjöar, åar, höjder och dalar.

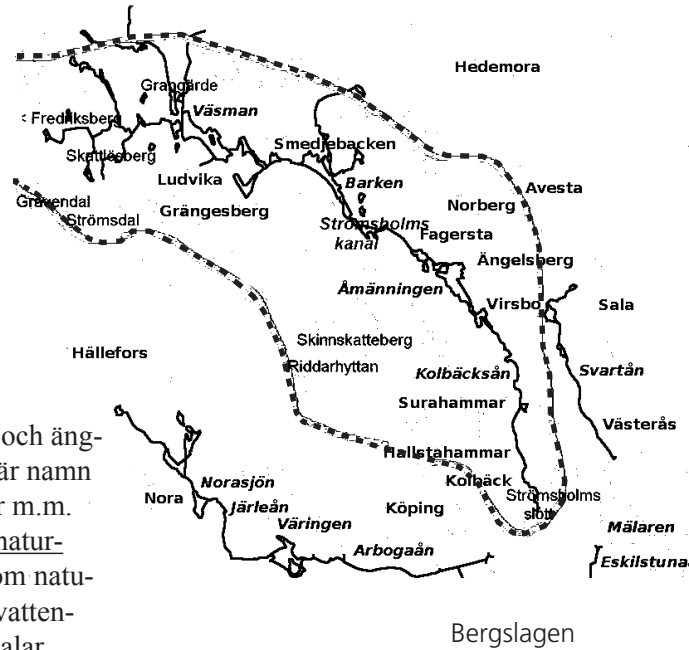
Hur ska man då tolka ortnamn?

Viktigt är att kontrollera äldre skriftliga belegg. Det är vanligt att namn förvanskas och ändras med tiden. Hönsgårde utanför Uppsala, som berättar om en prinsessa som matade höns på ett gårde visar vid forskning av gamla skrifter ha hetat Hidingshelve, alltså platån där Hiding (ett medeltida namn) bodde. Salem utanför Stockholm, hette från början Slem. Det var inte populärt utan ett a lades till och ortnamnet blev mer sakralt. Men Salem är en sammanfattning av hemmet/bostaden vid slånen. För att inte tala om Kräkånger som 1951 bytte till Lövsele. Att bo vid Kräkångersnoret blev kanske jobbigt.

Skerike, t.ex., som jag uttalar som det stavas men som i bygden uttalas [sjerke]. Från början hette det Skaeghaerghi. Skedja var enligt obero-kräftade källor en gudinna som tillbads långt tillbaka under järnåldern och haerghi betyder offerställe.

Hur gamla är våra ortnamn?

Man vill ju också veta hur gamla våra ortnamn är. Då är det bra att veta något om hur svenska språket har förvandlats genom tiderna, t.ex. gamla böjningsändelser, gamla

Gunilla Jonsson-Ermedahl vid vägskylt mot Rya (söder om Lindesberg). Vill du veta mer så hör av dig till: gunillaje@gmail.com

genitivändelser som förändrats m.m. Ordförrådet berättar också en del. Är det kristna namn, då är det efter år 1000, hedniska namn 500-1000-talet. Dessutom berättar vikingatågen en hel del om våra ortnamns ålder. När vikingarna reste iväg så namngav de platser dit de kom med de namn som kom hemifrån, t.ex. by och torp. Då vet vi att de namnen är minst tusen år gamla. Det är ju lite vanskligt att datera ortnamn, men på ett ungefär går det. Arkeologin är ju också till stor hjälp att datera orter.

De äldsta ortnamnen var enkla, t.ex. Berg och Dal, men med tiden gällde det att skilja det ena berget eller dalen från det andra och ett lades till. Kan man efterleder på ortnamn är det lättare att datera dem: Bland de äldsta ortnamnen finns de som slutar på **-löv**. Löv betyder inte blad utan arvegods, något man lämnade efter sig, engelskans leave, danskans -lev. Svalöv betyder då Svales efterlämnade gård, arv. **-lösa** betyder glänta och är från c:a 400 f.kr. Ramlösa betyder gläntan vid strandängen. **-vin(i)** betyder betesmark och är nedslipat till **-ene**, vanligt i västra Sverige, Kälvene, Öxne, där kalvar och oxar betade. **-hem** som betyder bygd, bebyggd plats är kanske från år 0. På vissa platser är det nerslipat till -um eller bara -m. t.ex. Hasslum, Tanum, Säm (hemmet vid sjön).

Just runt Mälardalen förekommer **tuna**-namnen. Det finns runt 120 namn i Mälardalen och ett tjugotal i Västmanland. Från början betyder ordet tun stängsel eller ingärdat område men med tiden har tunaorterna fått andra betydelser. Många tunaorter har varit kultplatser – som Ulltuna och Fröstuna. Andra tunaorter har varit tingsplatser och marknadsplatser. Men ofta har de varit någon form av centralort i häradet. Kanske har de varit platser för ledungen*? Vilka ska med på vikingatåg m.m.? Forskarna diskuterar fortfarande tunaorternas

betydelse. För att skilja tunaorter åt, fick de förleder; Sigtuna, Dingtuna, Romfartuna m.m. Tunaorter kan vara från år 0 och framåt. Tunaorter anses som viktiga orter där stora gårdar fanns och beslut om sveariket togs.

-inge är en vanlig efterled och det finns många i Mälardalen. Runt Stockholm har vi Tullinge, Hud-dinge, Haninge, Steninge, Taxinge m.fl. -inge är ett inbyggarnamn. De som bodde vid mossen kallades för mysingar, och orten heter nu Mysing. De som bodde vid udden var huddingar,

-sta(d) är besläktat med verbet stå, där något förvarats en längre tid. Det kan vara bebyggelse, plats för hässjor, fiskeredskap m.m. Alltså en plats för något. Kista betyder stället vid slätterängen, Märsta platsen där mjärdarna fanns. Ofta är det personnamn i förled. Olvsta Olovs ställe. -sta namnen förekommer från år 0 och framåt. Vanligt runt vikingatid. Runt Munktorp finns det väldigt många namn som slutar på -sta. Något yngre ortnamn är de som slutar på **-by**, **åker/åkra**, samt **toft(a)** och **tomt(a)**. De är dock före vikingatid (som räknas från 800 till 1050). Många åker-namn har gudanamn i förled och vittnar om hednisk kult.

Under vikingatiden, då en befolkningsökning lär ha inträffat kommer **-torp**-namnen. Det är Sveriges vanligaste efterled. 75% av de ortnamnen har ett personnamn i förled, tex Pers-torp, Håkanstorp. I södra Sverige förekommer varianterna **-urup** och **-arp**. Torp betyder utflyttad gård, nybygge.

Nu kommer också **-ryd**-namnen: **-red** i Västra Sverige, **-röd** i södra Sverige -ryd i Småland och **-rud** i Värmland/Dalsland. Ordet kommer från rydhia som betyder röjning. I Tiveden har vi hela ordet i Finnerödja. Där röjde finnarna. Efterleden **-boda** är mycket vanligt i Västmanland och kom till under 1300-talet och framåt. Det betyder förvaringsbod av något, senare blev det boplats.

Naturnamn är nog de allra äldsta En del t.o.m. från bronsåldern, (3000 år sen). Vatten var av största betydelse,

då det innebar kommunikation, föda m.m. för de tidiga invånarna i vårt land. Sjönamn har fått sina namn efter:

- storlek (Storsjön, Möckeln)
- färg, (Gladssjön) glad = glänsande)
- klarhet (Viten)
- strändernas beskaffenhet (Grytsjön, gryt = sten)
- hur botten är (Leringen)
- eller hur naturen ser ut på plats (Aspasjön).

De allra äldsta namnen är de på våra stora sjöar. Vätern, kanske kommer det av **van** som betyder förhoppning om något och Vättern betyder helt enkelt vattnet. Mälaren kanske kommer av **mal** (söndermalet småsten och grus, vilket är vanligt vid Mälarens stränder). Hjälmarens har sitt ursprung av verbet jalma som betyder att sjön när isen lade sig jalmade. Det är alltså ett ljudhärmande namn. Många åar och älvar har också ljudhärmande namn t.ex. Umeälven, där **uma** betyder gny.

Våra spännande landskap

Västmanland och Södermanland är namngivna från Uppland, som var centrum och där makten fanns. Blekinge kommer av att fjärden utanför var lugn, glänsande och stilla. Där bodde blekingarna. Hälsingland kommer av **hals**, ett smalt vattendrag utanför kusten. Härjedalen kommer av **har** som betyder stengrund och Ångermanland av ordet **ånger** som betyder smal vik.

Städer har också intressanta namn. Västerås betyder ju västra åmynningen i förhållande till östra aros som idag är Uppsala. Ludvika betyder viken med vass. **Flen** kommer av naken, bar (jämför med flintskallig). Ingen skog och kanske kala berg finns där. Strängnäs kommer av **strigin** vilket betyder sträng, snara för djurfångst eller kablar för att stoppa pirater. Ofta finns det flera förklaringar till ortnamn och vad som är det rätta är alltid svårt att bevisa. Runt Västerås, alltså västra åmynningen, har vi Badelunda. Från början hette platsen Badelunger, där **lunger** betyder rullstensås och **bade** är en form av bädd, en liten förhöjning

*) Ledung eller leding, var en medeltida militär term för krigståg främst till sjöss.

av den plana marken. Irsta betyder Ires gård. Enköping har två tolkningar, antingen handelsplatsen vid vägkorset eller handelsplatsen vid endungarna. Litslena betyder kanske det lilla vägkorset. Örsundsbro är bron över Örsundet, där **ör** kan vara en grusås och ett sund, som från början betyder där man kan simma över. **Bro** var tidigt ett vadställe där man anlagt en vägbank med ris och grus och idag är det en byggd bro.

Men Sverige då! Vad betyder det?

Svitjod skrev Snorre på 1200-talet, vilket betyder sveafolket, med vilket han då menade de som bodde i Uppland. Svea rike skrevs Svea righe och har därför ett [g] i namnet idag. Ordet **swe** är omstritt. Kan det betyda det egna folket eller de som bodde vid sjön, i det här fallet Mälaren, eller Östersjön? **Siwi** är sjö och **swe** betyder egen.

Ortnamn gör vår omvärld gripbar och är ledtrådar till historien. Vi kan verkligen säga att det är korta meddelanden från förr – SMS!

Ortnamn runt Västerås

Svitjod: Sveafolket, (Snorre 1200-talet)
Tiundaland, Attundaland, Sudermanland, Vestmannaland eller Fjädrundaland

Guasmania: Västmanland, (Florentinerhandskriften 1120)

Bergslagen: arbetslag eller särskild lag för bergsbruk (eller både och).

Våra städer

Arboga: ar betyder å, boga, krök

Fagersta: Fadhersta hytt (1486), förleden det fornsvenska namnet fadher som omtolkats till fager

Köping: handelsplats

Lindesberg: Linde bergslag, från början Linde/Lindesås

Nora: sjön vid noret, (smalt vattendrag)

Sala: av sal, öppen plats, hus, gård (?)

Västerås: västra åmynningen, os betyder mynning, Oslo, älven Los mynning

Tuna-namn (18 stycken i Västmanland)

Dingtuna: den fina gården vid högen, ding betyder hög

Romfartuna: romfararens gård eller gården på slätten, rumpmasar, de som bor på slätten

Skultuna: av skvalpa, gården vid skvalpet (en källa)

Tortuna: gården vid höjden, tiur betyder höjd

Efterled -bo

Fläckebo: Flaetra är ett sjönamn

Hubbo: hoa betyder tråg, lika med sjö här

Kärrbo: sumpmark

Juskebo: jusk betyder dansk

Karmansbo: Karl(man) bodde där

Krylbo: kryl betyder puckel/knöel ihopkrupen som puckelrygg

Virso: Hvirgs boplats

Västerfärnebo: faerna betyder frakensjön

Efterled -bol/böle

Nibble: böle, betyder boplatsen vid nybygget eller nyodlingen

Tibble: den tätt bebodda platsen

Efterled -torp

Munktorp: där munkar bott

Mölnatorp: nybygget vid kvarnen

Efterled -åker

Haraker: stenåker

Medåker: åkern i mitten, kultplats?

Efterled -by

Karleby: hirdmännens by/gård

Lundby: helig lund

Rinkeby: rink är krigare, gården som kungens krigare fått

Råby: byn vid gränsen

Skälby: Skaedby, skede betyder gräns

Stenby: byn vid fornborgen

Säby: byn vid sjön

Täby: byn vid fågatan

Tängby: en tegn var också en man i kungens tjänst, som förärats med en gård

Väsby: västra gården

Efterled -inge

Bysingsberg / Kävlunge: en bysing är ett litet troll, orten hette förr Kävlunge p.g.a. kavlebroar

Fycklinge: av fyka/fjuka som betyder häftig yrsnö

Garlinge: av gardh som betyder gård/gårdsgård/borg, här sammansatt med länga.

Skillinge: av skiollunge från sköld, alltså en höjd

Solinge: Sullinge av söla, solk och här myr

Efterled -berg

Norberg: från sjönamnet Nora

Ramsberg: rampf betyder Korp, här förmodligen ett mansnamn

Skinnskatteberg: skinsäck (berget såg ut som detta)

Tillberga: (Thyllebergha) tull är en topp av gran/tall. Berget med dunge av gran och fur

Efterled -vi

Odensvi: kultplats åt Oden

Skedvi: helgedom åt gudinnan Skedia, eller dalen i skogen

Svedevi: svedjeskog

Efterled -sta

Alvesta: Alves ställe

Ansta: Anes ställe

Finnsta: Finns ställe

Forsta: den gamla gården (forn)

Gocksta: Gogs ställe

Gränsta: stället/boplats vid granarna

Hacksta: Hakes ställe

Holmsta: Holmes ställe

Igelsta: Ighuls ställe

Ingelsta: Ingvalds ställe

Irsta: Ires ställe

Köpsta: Köpes ställe

Lista: där kan man slå med lie (jämn mark) eller Ledhes ställe

Lövsta: öppen plats

Ulvsta: Ylvers ställe

Önsta: Auduns ställe

Blandade efterleder

Badelunda: bädd (liten förhöjning) samt lung (grusås)

Barkarö: ön med björkbestånd

Ervalla: era betyder kopparfärgad, färgen på ån, vall betyder slätt/fält

Fellingsbro: ödemark sett från Arboga, fialland betyder öde, där en övergång byggts

Himmeta: den skimrande trakten

Kila: kilformig terrängformation

Kolbäck: namngivet av den mörka bäcken vid kyrkbyn

Kolsva: mansnamn Kol och hans vadställe

Kumla: uppresta stenar, minnesmärken

Kungsbyn: kungligt förvaltningscentrum ställe

Kungsåra: kungsgård, åra av hara (stensamling)

Lillhärad: litet område

Möklinta: mö av mykil (stor) efterled av löt (sluttande äng)

Ramnäs: antingen korpnäset eller näset med den fuktiga ängen

Rytterne: Rytru, otolkat

Sevalla: av Silwaldha där sila betyder rinna långsamt, sel är lugnvatten

Skerike: Skaeghaerghi, Skedja en gudinna, haerghi offerställe, stenröse men namnet är ännu otolkat.

Hednisk kult

Litslunda: Guden Lytirs heliga lund

Närlunda: Nerthus (fruktbarhetsgudinna gift med Njord)

Ullvi: Ull

Sköldamulett inspirerad av Fröslundasköldarna, Västergötlands Museum, Skara. Tillverkad av mässing med diametern 4 cm.

Fröslunda: Frö/
Frejs heliga lund

Frösvi: offerplats till Frö/Frej

Frösåker: offerplats för Frö/Frej

Frövi: (Skultuna) Frejas offerplats

Frej ridandes sin galt Särimner.

Odensvi: offerplats till Oden

Onsholmen: Oden

Oden rider Sleipner över himlen.

Törunda: Tor

Tor åker genom skyarna efter sina bockar

Släktforskningens dag 19/1
 Temat: "Fotografiet och släktforskning"

Skärmutställning med Västerås-fotografer i början av 1900-talet (Gustav Hallin, Elise Hirsch, Axel Wester, Ernst Tholff, Fredriksson och S Blom). Foto: Karin Jyrell

Nedan: Pia Hägg Karlstein, Lena Centerskog Larsson och Monika Wilander. Foto: Karin Jyrell

Underst: Sven Ölby, Kerstin Eriksson och Kerstin Andersson. Foto: Karin Jyrell

Höger: Kerstin Andersson och Karin Jyrell med besökare. I förgrunden Bengt Löf. Foto: Sven Ölby

Arkivens dag 10/11 i Stadshuset

Michael Wikström längst till vänster och bredvid honom Gerd Svenson. Foto: Kerstin Andersson

Gunnar Andersson och Yvonne Skogby. Foto: Kerstin Andersson

Medlemsmöten

Las Berglöf och Mats Morell. 23/1
Jordbruksrevolution eller stillsam utveckling
Foto: Sven Olby

Gunilla Zimmermann. 20/2
Som nybyggare i Kanada
Foto: Kerstin Andersson

Ingemar Borelius. 23/1
Prästfrun från Ramnäs
Foto: Kerstin Andersson

Lars-Göran Dybeck. 13/2
De amerikanska nödlandarna
Foto: Kerstin Andersson

Gunnar Kärrbom. 14/11
Greveparet Lewenhaupt
Foto: Kerstin Andersson

Att spara eller inte spara, det är frågan...

I Hallstahammar finns WestmannaArvet, Västmanlands läns museums stora föremåls- och fotomagasin. Här förvaras inte mindre än 64 000 föremål och 1 miljon bilder. När WestmannaArvet stod färdigt år 1999 var det ett av Sveriges modernaste föremålsmagasin.

TEXT: SUSANNE CASSÉ

FOTO: VÄSTMANLANDS LÄNS MUSEUM

Västmanlands läns museum – historik

År 1861 bildades Västmanlands fornminnesförening. En av initiativtagarna var Richard Dybeck och föreningen kom till en början att bedriva verksamhet enligt följande huvudpunkter:

”Att rädda och vårda Landskapets fasta minnesmärken, att skydda och taga vara på här befintliga fornsaker och att uppspana och samla efterrättelser angående Folket och Folklivet samt uppteckna fortvarande muntliga överlämningar hos allmogen.”

Västmanlands fornminnesförening var inte den första att bildas i Sverige. Först ut var man i Närke redan år 1856. I Sverige kom 1800-talet att präglas av emigration och industrialism. Den senare innebar att många människor lämnade landsbygden för jobben i städerna. Industrialismen medförde också att föremål och textilier började massproduceras och därmed skapas efter samma mallar. Bildandet av fornminnesföreningarna blev ett sätt att, utöver fasta minnesmärken och fornsaker, även rädda allmogens konstskatter, med sina provinsiella särarter i form och utförande, från att kastas bort och försvinna.

I hela Sverige samlade man under andra halvan av 1800-talet in allmogens föremål, berättelser, sånger och traditioner. I Stockholm grundade Artur Hazelius Nordiska museet och Skansen. Många av fornminnesföreningarna lade grunden till Sveriges

läns museer, bl a vår fornminnesförening, vars museala verksamhet och samlingar skapade Västmanlands läns museum. Idag tillhör länsmuseumet och samlingarna Region Västmanland. Västmanlands hembygdsförbund och fornminnesförening fungerar som en paraplyorganisation för länets 50 hembygdsföreningar.

Samlingarna växer

År 1889 fick fornminnesföreningen tillgång till lokaler på Västerås slott. Nu kunde man göra utställningar i sann museianda och samlingarnas storlek ökade också i omfång. 1921 anlade man Vallby friluftsmuseum och nu tillkom även byggnader till ägandeskapet. Vallby friluftsmuseum var tänkt som ett Västmanland i miniatyr, där byggnaderna hämtades från olika delar av länet och sedan inreddes med föremål man redan hade eller skaffade in. Vallby friluftsmuseum drevs av stiftelsen Västmanlands läns museum fram till år 1998 då Västerås kommun tog över ansvaret för driften av museet. Sedan stiftelseupplösningen 2006 äger också Västerås kommun de flesta av föremålen på Vallby friluftsmuseum.

I och med att fornminnesföreningens föremålssamlingar ökade under 1900-talet tog magasinutrymmena på Västerås slott och Vallby friluftsmuseum slut. För att lösa förvaringsfrågan började man hyra in sig i externa lokaler, vilka kunde bestå av källarutrymmen och lador.

Västerfärnebodräkten kallas ibland också för Västmanlandsdräkten. Se dräkten i färg på: arosiana.se/bildgalleri/

Pinnstolen tillhör en kategori av föremål som började masstillverkas i slutet av 1800-talet i och med industrialismen.

I mitten av 1990-talet råkade en av ladorna ut för ett större fuktangrepp och träföremålen i ladan fick skador av mögel. Detta skapade rubriker i media och 1996 anställdes 3 personer (jag var en av dem) i ett projekt kallat för "Sesam", med uppgiften att flytta ut föremålen från ladan och göra ren dem efter konstens alla regler. Detta arbete pågick under 2,5 år. Samtidigt bedrev dåvarande länsmuseumseichief Eva Ahlström en process för att få till ett nytt stort föremålsmagasin för läns museets föremålssamlingar. Hennes arbete gav resultat och 1999 kunde föremålen börja flytta in i det magasin i Hallstahammar som vi idag kallar för WestmannaArvet.

WestmannaArvet

Att magasinet hamnade i Hallstahammar hade med EU-bidrag och låga hyror att göra. Det gick efter Sveriges inträde i EU att söka speciella utvecklingsmedel för verksamhet som man förlade i mindre tätorter och Hallstahammar räknades som en sådan. Hallstahammars kommun var också mycket intresserade av att få läns museet som hyresgäster i sin gamla industrilokal i Bultenområdet, och de arbetade hårt för att magasinet skulle bli verklighet. Läns museet valde till sist denna lokal och ombyggnationen kunde ta sin början.

Läns museets personal var med och tog fram planlösningen för det nya magasinet. Lokalerna finns placerade på tre olika våningsplan.

Överst förlade man kontoren, ett konferensrum, kök, bibliotek, snickeri och olika utrymmen för föremålsvård. Man byggde också in en stor frys som mäter närmare 5x4 meter. Själva föremålsmagasinen finns på de två lägre våningsplanen. I stort sett hela magasinet är fritt från trösklar vilket gör det lätt att frakta vagnar och pallar med föremål mellan de olika utrymmena. Hissar i båda ändarna av lokalerna gör det också möjligt för personal och besökare i rullstol eller med rullator att ta sig fram överallt i byggnaden.

Magasinen

WestmannaArvet består idag av sex olika föremålsmagasin och ett magasin för fotonegativ. Fem av föremålsmagasinen och fotomagasinerna finns i delen där kontoren finns. Dessa magasin har alla egna klimat med temperaturer och luftfuktighet som passar materialet i just det magasinet. Det sjätte magasinet är ett kallförråd utan klimatanpassning. De olika föremålsmagasinen är uppdelade efter kategorier.

I ett av magasinerna förvarar vi vår stora arkeologiska samling. Magasinet består av ett yttre rum för förvaring av de föremål som är av trä, keramik, ben, sten, läder och glas. I magasinet finns också ett inre rum för arkeologiska föremål av metall. Här är det kallare och torrare än i rummet utanför, detta för att metallen inte ska brytas ner av fukten i

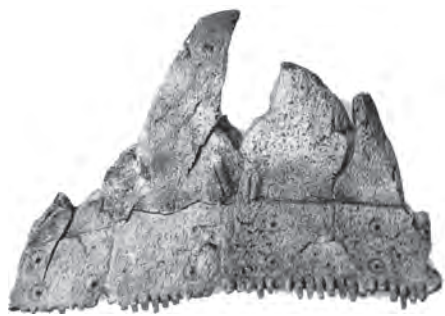
luften. Vi har också ett magasin för de historiska föremålen av textil och läder. På bottenvåningen finns vårt stora möbelmagasin där vi förvarar större föremål som står på pallar. De övriga två föremålsmagasinen är blandmagasin med föremål av olika kategorier och material.

Tillgänglighet

På WestmannaArvet arbetar idag 9 personer. 2 personer arbetar med föremålssamlingarna, där jag själv är föremålsantikvarie, och 7 personer, en arbetsledare och 6 arkivassistenter, arbetar med att vårda, skanna och registrera våra fotografier i ett projekt som kallas för Kulturarvs-IT. Delar av våra samlingar finns idag tillgängliga på sidan [DigitaltMuseum \(digitaltmuseum.se\)](http://DigitaltMuseum(digitaltmuseum.se)), vilken är en gemensam sida för ett 60-tal svenska museers föremåls- och fotosamlingar. Här får man många träffar om man söker på Västmanland.

När man inredde WestmannaArvet tänkte man redan från början att magasinet skulle bli ett så kallat öppet magasin, där grupper skulle kunna komma på studiebesök och få visningar i lokalerna. Under 2018 gjordes en satsning på visningsverksamheten och vid årets slut hade 20 grupper med sammanlagt 300 deltagare passerat magasinen. Läns museet har även våren 2019 två allmänna visningar som man kan

Kam från äldre romersk järnålder funnen i Åsen, Kolbäck.

Hängsmycke i form av ett kors funnet i Bjurhovda, Västerås. Baltiskt ursprung.

anmäla sig till. Dessa går av stapeln den 6 och 7 maj, båda med start kl. 17:30. En visning tar ca 1,5 timme och tar besökarna med runt i de fem tempererade föremålsmagasinen. Grupper får också gärna boka en visning men mot en avgift. Forskare är alltid välkomna utan kostnad.

Samlingarna

Länsmuseets samlingar består av föremål, arkivhandlingar, böcker, fotografier och filmer. I arkivet på Karlsgatan 2 i Västerås finns 900 hyllmeter med olika slags handlingar. Den äldsta är ett pergamentbrev från 1360-talet. Där finns också ca 150 personarkiv, ett stort topografiskt arkiv, dokumentation om fornlämningar och arkeologiska utgrävningar, ritningar och ca 300 intervjuer på olika typer av ljudband. I biblioteket på Karlsgatan 2 finns ungefär 15 000 böcker att botanisera i. Biblioteket är ett referensbibliotek, så böckerna måste läsas på plats. Arkivhandlingarna och biblioteket är tillgängliga för allmänheten via faktarummet på Karlsgatan 2 som har öppet tisdag till fredag 10:00 – 16:00, lunchstängt mellan 12:00 – 12:30. Övriga samlingar finns förvarade på WestmannaArvet och är tillgängliga via bokning av tid med antikvarie. Fotosamlingen består av ungefär 1 miljon bilder av vilka ca 800 000 är negativ. De äldsta fotografierna är från mitten av 1800-talet och fotografierna finns i många olika format; negativ, diabilder, positiva bilder, digitala bilder mm. Över 100 000 av bilderna är glasplåtar, varav 300 000 bilderna är porträttbilder på människor från olika tider. Stora

porträttsamlingar finns av bland annat fotograferna Ernst Blom och Gustav Åhman. Vi har även en stor samling fotografier tagna av Eva Timm, som bland annat fotograferade många av torpen som fanns och ibland fortfarande finns kvar i trakten runt Dingtuna. För ett par år sedan fick läns museet också ta över ASEA:s stora bildarkiv, vilket består av ca 400 000 bilder och också en hel del filmer.

I våra föremålssamlingar finns allt från arkeologiska stenåldersfynd med 6 000 år på nacken till mobiltelefoner och datorer. Den arkeologiska samlingen är den som växer mest. I Sverige finns sedan många hundra år tillbaka en Kulturmiljölag som säger att fornlämningar alltid ska undersökas och eventuellt grävas ut innan annan aktivitet får äga rum på platsen. Detta gör att vi på läns museet ofta får fynd oss tilldelade via Riksantikvarieämbetet, som grävs fram vid arkeologiska utgrävningar i länet i samband med byggandet av nya vägar eller byggnader.

Den historiska samlingen består av föremål från sen medeltid till nutid. Här hittar vi möbler, husgeråd, hemtextilier och kläder, tekniska föremål och föremål från samhällsinstitutioner som vårdinrättningar och skolor mm. Vi fick under första halvan av 1900-talet också ta emot föremål, arkivmaterial och fotografier från regementet I18 i Västmanland. Bland dessa föremål hittar vi uniformer, musikinstrument och många porträtt på högre militärer. År 2010 utökades vår dräktsamling genom en donation av Elisabeth Forsberg, som hade kläder bevarade

från familjen Lewenhaupts tid på herrgården Geddeholm. Vi har också tavlor men egentligen ingen konst. Västmanlands läns museum har aldrig varit ett konstmuseum och därför heller aldrig samlat in konst för det konsthistoriska värdets skull. Den historiska samlingen har främst utökats tack vare gåvor från allmänheten. Ofta finns informationen kvar om vem som skänkt vilket föremål. I några fall har museet också köpt in föremål, men idag växer denna samling i stort sett enbart via gåvoerbjudanden från allmänheten.

Typiskt västmanländskt?

I Västmanland har vi ingen stark slöjdtradition, med undantag i de norra delarna, och framför allt områdena runt Möklinta och Västerfärnebo. Här hittar vi en textil slöjdtradition med rötter bakåt i historien. Den bygdedräkt som av många brukar kallas för ”Västmanlandsdräkten” är just Västerfärnebodräkten. År 1915 reste en kvinna vid namn Olga Anderzon runt och samlade in vävprover från gårdarna i vårt län. Denna samling ger en bra bild över hur textilierna man använde i länet såg ut i början av 1900-talet. Vävproverna finns idag hos läns museet och går även att se på DigitaltMuseum.

Något vi brukar kalla för typiskt västmanländskt är de möbler som tillverkades med alrotsfaner under andra halvan av 1700-talet och första halvan av 1800-talet. Här hittar vi i Köping, Arboga och Kungsör alrotsmästare som Jacob Sjölin och Anders Jacob Rosendahl m fl. Något som väl också får räknas som typiskt västmanländskt är alla de mässingsföremål som skapats på Skultuna Mässingsbruk. Redan år 1607 anlades mässingsbruket på den plats där det fortfarande ligger, och i läns museets samlingar finns närmare 450 föremål från företaget.

Spara eller inte spara?

Ett stort problem för alla som arbetar med föremålssamlingar idag är vad vi ska bevara av nutidens föremål. Historiskt sett har människan skapat

föremål åt sig själv för behovets skull. Föremål har varit värdefulla och lagats och återanvänts eller omskapats till något nytt. Idag behöver man bara gå till sitt eget hem och se efter

hur många av föremålen

som egentligen finns där enbart för funktionens skull. Det är rätt lite föremål som vi har i vår ägo för att vi verkligen behöver dem.

Orsakerna till att vi väljer de föremål vi har omkring oss är många. Vi kanske vill visa att vi tillhör en viss subkultur, en viss nationalitet eller att vi har mycket pengar genom att enbart ha det "senaste" av allt. Genom våra föremål och kläderna vi har på oss visar vi vilka vi är och identiteterna runt oss är många – allt för många för att vi på museerna ska kunna samla in alla och bevara för framtiden.

Men trots alla dessa olika identiteter återkommer vi ändå till ett faktum; Det mesta vi har runt oss idag är tillverkat i industrier och köpt i affär, vilket gör att vi är många som har identiska saker hemma. Få saker är tillverkade lokalt och har för oss museer således inget regionalt intresse ur tillverkningssynvinkel. Så om det är svårt att fånga in alla olika identiteter i samhället, massproducerade föremål inte har något unikt värde och det är få saker som tillverkas lokalt, vad ska vi då egentligen samla på?

När vi får ett gåvoerbjudande till länsmuseum tar vi oss en funderare kring vad föremålet tillför våra samlingar. Fyller det en lucka där vi saknar liknande föremål, är det unikt på något sätt eller kan det ensamt belysa ett större sammanhang? Finns det ett utställnings- eller forskningsvärde i föremålet? Vad har det för kontext, alltså vad vet vi om föremålet, vad har det för berättelse? Just det där sista har blivit mer och mer viktigt för oss på länsmuseum. Nästan uteslutande tar vi idag emot föremål som kan berätta något om länet eller människor

som lever eller har levt här. Vi vill ha en lokal förankring i föremålet. Vi tar också gärna emot bilder som hör ihop med föremålet eftersom en bild kan dokumentera mer av ett sammanhang än vad vi kan med själva föremålet.

Ett annat problem för dagens och framtidens museer är alla de material som vi tillverkar föremålen i idag. Plast är ett kemiskt material som börjar sin nedbrytningsprocess så fort det är tillverkat. Hur länge kommer museerna att kunna förvara dagens plastföremål i magasinerna innan de förstör sig själva? På länsmuseum hittade vi en docka som låg i sin originalförpackning på en hylla i magasinet. Dockan är från år 1980 och hade redan börjat förfalla i ansiktet genom att plasten skapade kristaller som den släppte ifrån sig. För miljöns skull måste vi i framtiden börja skapa självförstörande material, men det innebär samtidigt att inte mycket av det vi har runt oss idag kommer att finnas kvar om 1 000 år.

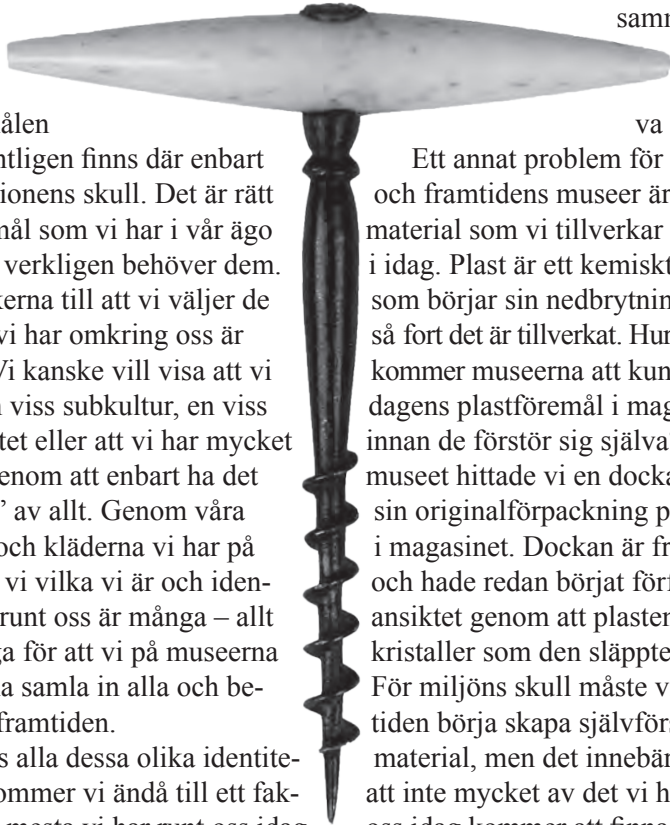
Har du inte möjlighet att gå med på en visning på WestmannaArvet kan du alltid se delar av våra samlingar i utställningarna på Karlsgatan 2 i Västerås. Här har länsmuseum med hjälp av föremål och kulisser skapat miljöer som tar dig med genom Västmanlands historia från stenålder till nutid. Vi har också ofta tillfälliga utställningar igång, vilka tar upp olika teman med möjlighet till djupare reflektion.

Välkommen till oss!

Susanne Cassé
Föremålsantikvarie
Västmanlands läns museum,
Kultur- och Museiverksamheten

Korbskruv som enligt tradition är tillverkad av tjuven Lars "Lasse-Maja" Molin vid sin tid i fängelset på Marstrand.

sammanhang än vad vi kan med själva föremålet.

Klänning från sent 1800-tal tillverkad av Augusta Lundins ateljé i Stockholm. Tillhör samlingen från Geddeholm.

Paret Lewenhaupt på Carlslund och 1800-talets folkväckelse

I mitten av 1800-talet skedde stora förändringar i samhälle och kyrka. Fyrstadsriksdagen upphörde och viktiga steg togs för större frihet inom religionens område. Gustaf Lewenhaupt (1791-1873) och Eva Lewenhaupt född Cronstedt (1797-1877) var sedan 1840-talet gripna av folkväckelsen som drog fram i vårt land. Lewenhaupts tillhörde den inomkyrkliga delen av folkväckelsen. Denna gren kom att organiseras i Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen (EFS) som bildades 1856. EFS var redan från början en rörelse inom Svenska kyrkan. Det var lekmannapredikanten Carl-Olof Rosenius teologi och fromhet som starkt kom att präglade EFS. Lina Sandell och Oscar Ahnfeldt var portalgestalter beträffande sången och musiken. Fortfarande lever deras sånger – exempelvis *Blott en dag...* och *Tryggare kan ingen vara....*

TEXT: GUNNAR KÄRRBOM

Gustaf och Eva Lewenhaupt

Gustaf Lewenhaupt var änking efter Ottiliana Cronstedt, innehavaren av Geddeholms fideikommiss, när han 1840 gifte om sig med Ottilianas kusin Eva Heijkenskjöld f. Cronstedt. Eva var änka efter brukspatronen på Hällefors bruk – Carl Gustaf Heijkenskjöld. Året före giftermålet hade Eva mist sina båda söner med två dagars mellanrum. Även Gustaf hade tidigare förlorat två av sina fem barn. Paret bosatte sig först på Hällefors.

Varför flyttade de till Västerås?

När Gustaf var 60 år och Eva 54 år lämnade de Hällefors 1851 – köpte Carlslund och flyttade till denna herrgård i Svartådalen, norr om Västerås domkyrka. Bruket hade då sålts till Evas tre systerbarn von Essen. En av dem var Charlotta, gift med Gustafs äldste son Carl Gustaf Lewenhaupt – Geddeholms nye innehavare. Carl-Gustaf och Charlotta delade tron och det hölls husandakter i en bönesal på Geddeholm där de anställda, på betald tid, kunde avsluta dagen. Carl Gustaf och Charlotta var liksom Gustaf och Eva barn av väckelsen. Carl-Gustaf

dog 1863 endast 38 år gammal och efterlämnade hustru och 5 barn.

Gustaf och Eva blev då till stort stöd för änkan Charlotta i omsorgen om barnen. Döttrarna Ulla och Charlotte bodde långa tider på Carlslund.

Livet på Carlslund

Eva och Gustaf hade ett öppet hem med många gäster. Det var människor från olika sociala sammanhang. Det gemensamma kittet var den kristna tron. Samtal fördes utifrån aktuella politiska och religiösa frågor. Lewenhaupts var politiskt konservativa och religiöst liberala. På Carlslund fanns alltid en yngre präst eller teologie studerande som fick ”äta opp sig” som Gustaf brukade säga. Prästen eller studenten skulle hålla böner och undervisa. Det kom hjälpsökande till herrgården – speciellt under missväxtåren. Någon som är ”utan hem och utan plats, blir här tills vidare...” lär Eva ha sagt. Lewenhaupts var pionjärer inom det diakonala arbetet i Sverige och inspirerades av en diakonianstalt i Tyskland. Gustafs dotter Hedvig var gift med Axel Adlercreutz. Båda tillhörde rörelsen. Axel köpte in fastigheten Ersta på Södermalm i Stockholm.

Senare sålde han Ersta som blev diakonianstalt. Marie Cederschiöld, Ersta diakonianstalts första föreståndare, hörde till gästerna som besökte Lewenhaupts. Efter ett lokalt upprop 1875 engagerade sig Eva även för tillkomsten av ett barnhem i Västerås. Hon upplät lokaler och därmed kunde verksamheten starta. Eva var då 78 år!

Eva hade en vision om att skapa en skola för flickor, och så blev det. Flickskolan drevs åren 1852-1859 med elever från de högre stånden. Cecilia Fryxell var föreståndare och Eva administratör. Lewenhaupts stod för lokalerna och bidrog ekonomiskt. Eva och Cecilia hade kontakter sedan 1830-talet på Hällefors där Cecilia hade varit lärare för Evas två söner. När pojkarna dog hade Cecilia varit ett starkt stöd för Eva i hennes sorg. Kvinnorna hade hållit kontakt genom åren och Eva lyckades locka Cecilia att komma till Västerås. Cecilia tillhörde också väckelsen och hade från början planer på att bli missionär. Så blev det inte utan hon kom att ägna sig åt undervisning. Det hölls daglig morgon- och aftonbön på Carlslund. Bönen innehöll bibelläsning och

Gustaf och Eva Lewenhaupt med familj framför skolhusets veranda. 1860- eller början av 1870-talet.

psalmsång ledd av präst, student eller greve Gustaf. Dessa präster eller studenter undervisade i kristendom i flickskolan. Lewenhaupts stöttade även gymnasister, studenter och präster. Emma Wiselgren berättade att tillströmningen till aftonböerna på Carlslund ökade under 1855. Det var 100-tals personer som kom. Det var glädjande med så många besökare. Samtidigt var konventikelplakatet en realitet. Plakatet infördes 1726 och innebar att andliga sammankomster inte fick hållas utanför Svenska kyrkans ram. Husandakter var däremot undantagna förbudet. Konventikelplakatet hade en tydlig adress till det friare andliga livet bland väckelsens folk där gränserna ibland överskreds. Under en bön våren 1855 kastades en sten in genom ett fönster på Carlslund. Domprosten Carl Olof Björling såg till att gudstjänstlivet därefter begränsades. Året därpå invigde domprosten Björling en ny kyrkogård. Marken hade tillhört Carlslund och troligen skänkts av paret Lewenhaupt. Kyrkogården fick namnet Björlingska kyrkogården.

Flickskolan

Bakgrunden till skolprojektet var att det saknades en högre skola för flickor i staden. Skolan startade i markplanet på herrgården men lokalerna blev för trånga och 1854 byggdes en skolbyggnad längs nuvarande Skultunavägen. Skolan erbjöd både hel- och halvpension. Flickorna som hade helpension bodde på skolan. Flickorna med halvpension bodde i sina hem och kom till skolan på dagarna. Helpensioner under de sju åren gavs för sextio flickor och halvpensioner för etthundratrettio flickor. Flickskolan var ett undervisnings- och missionsprojekt – en flick- och lärarinneskola. Undervisning och fromhetsövningar gick hand i hand i skolan. Efter 1859 bytte skolan ledning och flyttade till andra lokaler i Västerås. Lewenhaupts köpte den så kallade Carlslundsgården med adress Glastullsgatan. Idag heter den Gamla Bryggerigatan. Där byggdes en skol- och samlingslokal och åren 1860-1871 drevs där en allmän flickskola. Vårterminen 1870 hade skolan ett sjuttiofem elever. Nicolaus och Charlotta Jonsson var anställda av Lewenhaupts som värdpar i gården

och hade även omsorg om fattiga skolpojkar som var inneboende. Sedan skolan upphört och så länge Eva levde var det predikolokal. Cecilia Fryxell var en framstående pedagog och har gett namn till Fryxellska skolan i Västerås.

Konventikelplakatet upphör

Gustaf Lewenhaupt verkade för större religionsfrihet. Motsatsförhållandet mellan de andliga rörelserna och Svenska kyrkan hade tilltagit under 1855. Väckelsens folk tog på allvar upp frågan om en brytning med kyrkan och bildandet av en fristående luthersk frikyrka. Gustaf Lewenhaupt var en av dem som ivrade mest för denna tanke. I juni samlades mellan 20 och 30 troende män hemma hos Axel och Hedvig Adlercreutz på Blasieholmen i Stockholm. Carl-Olof Rosenius var emot planerna på en luthersk frikyrka. Istället kom de församlade överens om att agera genom en landsomfattande namninsamling mot plakatet. Detta upprop gav ett mycket gott resultat. Lagen ändrades 1858 och upphörde slutligen 1868. Därmed var konventikelplakatets tid förbi.

Foto på Domkyrkan och Carlslund. Fotograf Olof Wiklund. Troligen 1870-tal. (Bilderna är beskuren).

Vänster: Carlslunds herrgård med flickskolan till vänster. Senare delen av 1800-talet. Fotograf okänd.

Höger: Fattighuset, byggt 1854 som skolhus, på Carlslund. Fotograf Ernst Blom. 1910- eller 1920-talet.

EFS bildas

Evangeliska Fosterlands Stiftelsen (EFS) bildades i maj 1856 i Stockholm. Ett flertal av styrelseledamöterna i EFS tillhörde adeln och en del var också släkt. Genom bildandet av EFS organiserades goda krafter som kommit i rörelse genom väckelsen. Kolportörer kallades de män som anställdes. Deras uppgifter var att dela ut fromma skrifter, berätta om Gud och hjälpa människor i nöd. Kolportörerna var inte prästvigda. De var ett komplement till prästerna som predikade och förvaltade dopet och nattvarden. Axel Adlercreutz blev ledamot i EFS:s första styrelse. Axel var även styrelseordförande i EFS från 1857 till 1868. Axel Adlercreutz var i det civila verksam som riksdagsledamot för sitt stånd, hovrättspresident, justitiestatsminister och slutligen landshövding i Malmöhus län.

Sammanfattning och analyser

Under Gustaf och Eva Lewenhaupts tid var Carlslund ett andligt kraftfält. Människor kom från olika sociala sammanhang. Gemenskapen var

samtidigt också en högreståndsväckelse. Bön och arbete gick hand i hand. Evas engagemang blev ett stycke kvinnohistoria. I brytningstiden och gränslandet mellan Svenska kyrkan, väckelsen och EFS öppnades en spelplan för henne som kvinna. Eva tog den möjligheten och trädde fram som from entreprenör med ekonomiska resurser tack vare försäljningen av Hällefors bruk. Eva Lewenhaupt hade utvecklat en levande tro och den omsatte hon i handling och konkreta satsningar. Majoren Gustaf Lewenhaupt tillhörde en av de äldsta adelsfamiljerna i landet. Han föddes med en grevetitel i bagaget men utan pengar. Genom sina båda hustrurs förmögenheter kunde Gustaf verka för det som låg honom varmt om hjärtat. Gustaf hade en konstnärlig ådra och musikalisk begåvning. En allhelgonapsalm i 1937 års psalmbok har Gustaf skrivit både text och musik till. I Segertoner – Pingströrelsens psalmbok – finns fortfarande en psalm av Gustaf Lewenhaupt. Eva och Gustaf kompletterade varandra och var tillsammans ett kraftfullt team på Guds åkrar.

Vad blev då frukten av Carlslunds andliga kraftfält?

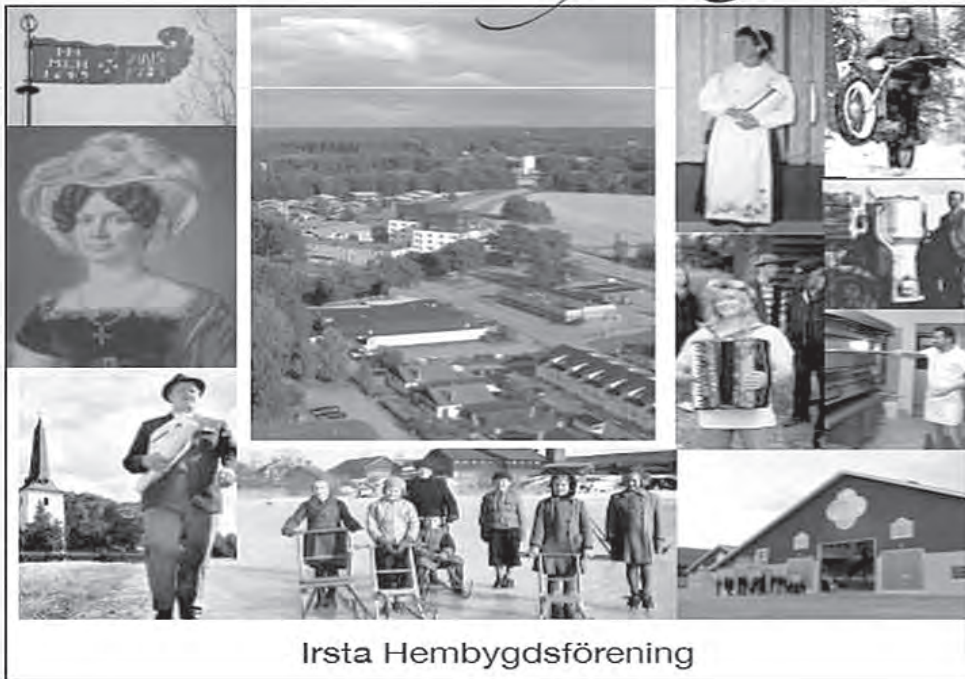
Väckelsen spred sig inom Svenska kyrkan i staden, inom Västerås stift och ut i landet genom lärarinnorna som utbildats och arbetade runt om i Sverige samt prästerna som berörts av Lewenhaupts anda. De förde vidare ett arv i olika delar av vårt stift. Väckelsens idéer bredde ut sig i samhället, genom skola och barnhem. Efter Eva Lewenhaupts död köptes Carlslund av Västerås stad 1886. Sedan dess används Carlslund i omsorg om sjuka och årsrika personer. Folkväckelsen kom att utvecklas i inom- och frikyrklig inriktning. Svenska Missionsförbundet med rötterna i EFS kom att organiseras frikyrkligt. Där skapades nya församlingar med ledare som predikade, döpte och ledde nattvarden. Västerås Missionsförsamlings förste föreståndare blev Nicolaus Jonsson. Tillsammans med sin hustru hade han varit anställd många år hos Gustaf och Eva Lewenhaupt.

Gunnar Kärrbom är prost samt komminister i Västerås Badelunda församling.

Irsta socken

Tradition och förnyelse

Boken (365 sidor)
kostar 250 kronor
och kan beställas av
Sven Olby, Tel. 021-
20494 eller sven.
olby@telia.com
ISBN
9789163962264

TEXT: SVEN OLBY

Irsta socken i Västmanlands län har en bebyggelsehistoria som sträcker sig mer än tusen år bakåt i tiden. Från 1200-talet och fram till vår tid finns bevarade handlingar om de människor som bott och verkat här. Med sitt strategiska läge på gammal Mälarbotten intill Västerås har socknen främst varit en betydelsefull kornbod med både stora och små gårdar. I dag präglas Irsta samhälle och Geddeholms gård av en växande villa-bebyggelse.

Boken är uppdelad i olika avdelningar och försöker tidsmässigt skildra förändringar under seklernas gång. Kyrka, samhälle och skolans utveckling följs av ägarlängder och livsöden på både större och mindre gårdar. Enskilda personer som satt särskild prägel på bygden

träder fram. 1800-talsprosten Muncktell berättar om sin tids bekymmer med tiggare och brännvinstillverkning. Prästsönerna Yngve och Hakon Swenson skildrar sin uppväxt i det tidiga 1900-talets Irsta. Yngve blev känd bilhandlare och Hakon startade Hakonbolaget – dagens ICA. Här verkade också skiftnyckelns uppfinnare och en vassmattetillverkare.

Irsta blev på 1970-talet något av handbollens ”Mecca” tack vare Anders Göstasson – läraren som tog initiativ till olika sportaktiviteter. En given plats har också bil- och motorcykelsporten som fostrat framgångsrika män. Givetvis finns här också några skrönor. Det hör till i en gammal bygd.

Verksamhetsberättelse för Västerås Släktforskarklubb 2018

Styrelsen består av: Kerstin Andersson ordförande, Lars Berglöf vice ordförande, Torbjörn Wedholm kassör, Monika Wilander sekreterare, ledamöterna Ingemar Widestig, Sven Olby, Karin Jyrell och Hans Eriksson. Styrelsen har hållit åtta protokollförda sammanträden. Medlemsantal vid årets slut var 472.

Redaktionskommitténs ledamöter: Simeon Andersson redaktör, Sven Olby, Karin Jyrell, Ingemar Widestig och Monika Wilander var ansvariga för medlemstidningen Arosiana. Redaktionen har haft 3 möten. Arosiana har utkommit med tre nummer.

Medlemsmöten:

Jan. 23	Medlemsmöte. Samarrangemang med Europaklubben och Stadsbiblioteket. "DNA-trådar till vår historia", en föreläsning av Karin Bojs.
Febr. 22	Medlemsmöte. Problemlösarkväll
Mars 22	Årsmöte. Därefter föredrag av Johan Lif om prästen Rabenius.
April 10	Studiebesök. Pia Letalick visade utvalda skrifter och böcker ur Stiftsbibliotekets samlingar.
Maj 17	Studiebesök på Svanå Bruks Arkiv och herrgård.
Maj 24	Nya medlemmar inbjöds till Stadsbiblioteket för en informationskväll.
Sept. 19	Medlemsmöte. En föreläsning om "Emil Wijgård – porträttfotografen i Västerås" av Henrik Sundholm.
Okt. 17	Medlemsmöte. "Prästfrun från Ramnäs" en föreläsning av Ingemar Borelius.
Nov. 14	Medlemsmöte. "Greveparet Lewenhaupt på Carlslunds herrgård och 1800 – talets folkväckelse". Gunnar Kärrbom berättade och sjöng.
Nov. 27	Studiebesök på WestmannaArvet i Hallstahammar.
Dec. 4	Nya medlemmar inbjöds till Stadsbiblioteket för en informationskväll.

Öppna aktiviteter:

Jan. 20	Släktforskningens dag, Tema "Arkiv". Skärmutställning. Släktforskningshjälp till besökande. Utställning med saker ur styrelsens egna släktlådor, arkiv och fotoalbum mm.
Mars 7	Samarrangemang med Västerås Stadsbibliotek "Kvarteret Igor – Från medeltid till 2000 – talet" en föreläsning av Annika Olsson och Johan Andersson
April 21	Släktforskarlördag i Köping. Utställning och släktforskarhjälp.
Sept. 1-2	Släktforskar dagar i Växjö. Tema "Migration – utvandring och invandring".
Sept. 15	Kulturnatten deltog vi på Karlsgatan 2. Skärmutställning och släktforskarhjälp.
Okt. 3	Samarrangemang med Västerås Stadsbibliotek "Västerås utveckling från en liten kåkstad på 1600-talet till en storstad" föreläsning av Jan Åke Alkeblad.
Okt. 24	Samarrangemang med Västerås Stadsbibliotek "Johannes Rudbeckius förvaltaren och förnyaren" föreläsning av Johan Rothild.
Nov. 10	På Arkivens dag deltog vi i Västerås Stadshus. Tema "Fest och glädje" Skärmutställning och släktforskningshjälp.

Jourhavande släktforskare 7/3, 18/4, 2/5, 3/10 och 24/10. Vi har hjälpt allmänheten med släktforskarproblem. DNA-café – Lars Berglöf ledde diskussioner 1/2, 1/3, 15/3, 28/3, 12/4, 3/5, 31/5, 4/10, 25/10, 15/11 och 6/12.

Emigrantforskning – Ingemar Widestig ledde forskningshjälp 13/3, 10/4 och 8/5.

Släktforskarhjälp på Råby bibliotek 10/10, 7/11 och 28/11.

Släktforskarhjälp på Bäckby bibliotek 16/10, 23/10, 13/11, 23/11 och 18/12.

Lars Berglöf besökte Salas DNA-café den 15/2 som stöd vid deras uppstart.

Kerstin Andersson informerade den 5/3 SPF seniorer Aros om släktforskning.

Lars Berglöf besökte Köping den 23/10 för introduktion om DNA-café.

Släktforskarförbundets samrådskonferens i Uppsala, 3-4/3. Ombud var Lars Berglöf och Sven Olby.

Släktforskarförbundets årsstämma i Växjö, 31/8. Ombud var Kerstin Andersson och Lars Berglöf.

DIS Mac-fadder är Sven Olby.

Hemsidan, www.ariosiana.se, administreras av Gunnar Andersson.

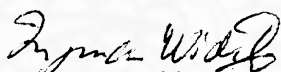
Styrelsen tackar för det gångna året!

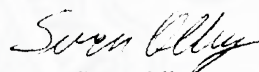

Kerstin Andersson

Lars Berglöf

Torbjörn Wedholm

Monika Wilander

Ingemar Widestig

Sven Olby

Karin Jyrell

Hans Eriksson

Årsmöte 2019-03-27, kl. 18.

Kyrkbacksgården, Västra Kyrkogatan 8, Wallinsalen

Förslag till dagordning

1. Årsmötets öppnande
2. Frågan om stadgeenlig utlysning av mötet (minst en vecka före mötet)
3. Val av mötesfunktionärer
 - A. Ordförande
 - B. Sekreterare
 - C. Två justerare, tillika rösträknare
4. Fastställande av dagordningen
5. Godkännande av röstlängden (närvarolistan)
6. Styrelsens verksamhetsberättelse
7. Resultat och balansräkning
8. Revisorernas berättelse
Förslag att årets resultat, jämte ingående kapitalbehållning, balanseras i ny räkning
9. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen
10. Förslag till budget för år 2019
11. Styrelsens arvode 2020
12. Val av fyra ledamöter för två år
13. Val av två revisorer för ett år
14. Val av valberedningskommitté två personer (varav en sammankallande)
15. Behandling av motioner
16. Fastställande av årsavgiften för 2020
17. Diskussionsfrågor
18. Mötets avslutning

Kyrkbacksgården, Västra Kyrkogatan 8

Program Västerås Släktforskarklubb

Onsdag den 13/3 kl. 18

Fackbiblioteket. Ingen anmälan.

Efter jourhavande: **Föredrag** av Kerstin Rännar om Aina Wifalk – kuratorn från Västerås och kvinnan bakom utvecklingen av dagens rollator.

Aina Wifalk

Onsdag den 27/3 kl. 18

Wallinsalen

Anmälan senast den 18 mars till Karin Jyrell, Tfn 073-680 55 08 eller karin.jyrell@gmail.com

Årsmöte. Före årsmötet föreläsning av Eva Wassén

Eriksson. "Agenter, propaganda & motståndsrörelse – faktorer som påverkade Amerikaemigrationen". Var det verkligen bara fattigdom som gjorde att minst 1,2 miljoner svenskar emigrerade till Amerika mellan 1850-1930?

Föreningen bjuder på kaffe/te och smörgås men beställs i förväg vid anmälan.

Onsdag den 24/4 kl. 18

Lykttändaren

Anmälan senast den 15 april till Karin Jyrell, Tfn 073-680 55 08 eller karin.jyrell@gmail.com

Hus som finns och har funnits i kvarteret Ida vid Djäkneberget i Västerås.

Föredrag av Silva Pettersson där hon berättar hur hon har gått till väga för att finna historiken över fastigheter och dess ägare från tidigt 1900-tal.

Kaffe/te och smörgås (å 40 kr) beställs i förväg vid anmälan.

Lördag den 18/5 kl. 11-14

Fackbiblioteket. Ingen anmälan.

Kl. 11-13 visar **John Rothlind** biskop Rudbeckius visitationsprotokoll från landsbygden runt Västerås.

Kl. 11-13 Västerås Släktforskarklubb handleder i släktforskningsfrågor.

Föreläsning kl. **13-14** av **Markus Holmberg** på temat "Den unika svenska folkbokföringen och dess ursprung i husförhör och social omsorg".

Arr: Stadsbiblioteket, Västerås släktforskarklubb, Svenska kyrkan.

John Rothlind

Onsdag den 22/5 kl. 18

Lykttändaren

Anmälan senast den 13 maj till Karin Jyrell, Tfn 073-680 55 08 eller karin.jyrell@gmail.com

Vad kan det finnas för band mellan en italiensk sångfågel och min mormor från Rytterne?

Föreläsning av Gert Viebke.

Kaffe/te och smörgås (å 40 kr) beställs i förväg vid anmälan.

Lördag-söndag den 24-25/8

Borås Kongresscenter
Akademiplatsen 2

Borås

sfd2019.se

Släktforskardagarna i Borås

Utställningar och föreläsningar.
Tema "Kyrkans skatter".

Arrangeras av Borås Släktforskare.

Information och anmälan

till Lars Berglöf
tfn. 070-865 43 87 eller
adm.ariosiana@gmail.com

DNA-café

Träffa likasinnade som är intresserade av DNA-test!

Jourhavande släktforskare

Onsdagarna den **13/3** och **10/4 kl. 15-18** vid släktforskarplatsen i fackavdelningen på Stadsbiblioteket. Det finns en kölista där du antecknar dig när du kommer (ingen förbokning). Har du grunduppgifter förberedda (födelsedag, dödsdatum, ort och källor) så får du ut mera av tiden.

Den **13/3 kl. 18-19 föredrag** av Kerstin Rännar om Aina Wifalk – kuratorn från Västerås och kvinnan bakom utvecklingen av dagens rollator.